

# KIELIPAKINAN UUSITULEMINEN

**Olli Nuutinen** *Hetkisen pituus ja muita kirjoituksia kielestä*. Tietolipas 128. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1994. 127 s. ISBN 951-717-786-0.

**F**il. tri Olli Nuutinen on koonnut eri ta-  
hoilla ilmestyneitä, kieleen liittyviä ar-  
tikkeleitaan SKS:n Tietolipas-sarjan kirjaksi.  
Vaikka kirjoituksia on vain seitsemän,  
niiden aihepiirit ulottuvat laajalle.

Kaksi artikkelia, »Oma kieli vieraana» ja  
»Pantterin elämän malli eli simultaanitulkin  
ammatti», käsittelevät Nuutisen omiin työ-  
kokemuksiin pohjautuen kahta yhä tärkeämpää  
soveltavan kielitieteen ja -taidon aluetta  
(ensin mainitussa aiheena suomen opetus  
ulkomaalaisille). Kuka lukija esimerkiksi on  
ennalta tullut ajatelleeksi, mitä kaikkea mielen-  
kiintoista simultaanitulkkauksen kulttuuri-  
historiaan liittyy — tai että sillä sellaista  
onkaan?

Kolme artikkelia käsittelee, monin pai-  
koin varsin kärjekkäästi, kielenhuollon ja  
kieltenopetuksen kysymyksiä. Kirjoitukses-  
sa »Kun on heimotunteet» aiheena on skan-  
dinaavis-pohjoismainen kieli- ja kulttuuriyh-  
teisö ja sen (niin kuin Nuutinen näkee) heiken-  
eminen: »Viiden maan kansakunta on  
hatara.» (S. 62.) Erityisen poleemisesti Nuu-  
tinen kirjoittaa paljon puheena olleesta Suo-  
men koulujen ruotsinopetuksesta: »Suomet-  
tumisen sävyä oli siinä, että vuoden 1993  
kevättalvella oli keskitason suomenkielisis-  
sä kulttuuripiireissä oikea mielipide kauhis-  
tella sitä, että ruotsia ei opetettaisikaan enää  
kaikille peruskoulussa. Oma positiivinen  
suhtautuminen oli kiirehdittävä kertomaan  
voimakkaasti reagoiville pohjoismaalaisille  
ja ruotsinkielisille maanmiehille. Pisimmäl-  
le meni kai Paavo Haavikko, joka oli jopa sitä  
mieltä, että suomen kielellä ei voi ajatella

eikä kirjoittaa niin syvällisiä kuin ruotsiksi.»  
(S. 61.) Neljäkymmentä vuotta suomen kiel-  
tä suvereenisti viljelleen runoilijan kannan-  
otto ei kuitenkaan ehkä ole aivan vailla ironiaa.  
Mielestäni olisi kaikkea muuta kuin  
vähäpätöinen kulttuuripoliittinen ratkaisu  
päästää kansainvälisissä suhteissamme tär-  
keimpiin kuuluvan ja Suomen historiaan,  
kulttuuriin ja kieleen mittaamattomasti vai-  
kuttaneen maan kieli 99 prosentille suomen-  
kielisistä suomalaisista yhtä oudoksi kuin  
hollanti. Niin kävisi ilman muuta, jos ruot-  
sin pakollisuus poistettaisiin.

Kirjoituksessa »Vinskaa, venskaa, tans-  
kaa ja ranskaa» ovat aiheena lainasanojen  
mukana suomen kieleen tulleet uudet konso-  
nantit ja konsonanttiyhtymät (*b, d, g, f*, sa-  
nanalkuiset yhtymät) ja niiden nykyään var-  
sin toisistaan poikkeava asema äännejärjes-  
telmässämme. Nuutinen toteaa (mm. Kari  
Suomen tutkimuksiin tukeutuen), että *b* ja *g*  
eivät näytä olevan juurtumassa puhesuomeen  
niin kuin *d* aikaisemmin on tehnyt. Hän kysy-  
y kärjistäen, miten paljon mieltä on siinä,  
että »geetä ja beetä yritetään tuoda äännejär-  
jestelmään». Nuutisen esitys *d:n, f:n, g:n* ja  
*b:n* erilaisista vaiheista tiellään puhesuomeen  
on hauska ja mielenkiintoinen ja itse kysy-  
mys teoreettisestikin tärkeä: mitä foneeme-  
ja oikeastaan katsotaan kieleen kuuluvan?

Nuutinen sanoo: »On olemassa pitkälle  
koulutettuja puhujia, jotka oppimiensa vie-  
raiden kielten vaikutuksesta pystyvät — tai  
ovat pystyvinään — tekemään [*k:n* ja *g:n*  
sekä *p:n* ja *b:n*] eron someakin puhues-  
saan.» (S. 73.) Kuinkahan lienee — minä en

1960-luvulla ollut vielä järin pitkälle koulu- tettu enkä voi sanoa vieraita kieliäkään osanneeni, mutta olin kyllä tarkka ääntämään *bussi* ja *baari*, kun ne kerran olivat ihan eri asioita kuin *pussi* ja *paari*, ja vaatimaan toisilta samaa. Olisin Nuutista valmiimpi lukemaan *b:n* ja *g:n* ainakin marginaalifoneemeiksi suomen kieleen, muittenkin kuin oppineiston puheessa; silti on ilmeistä, että niiden matka kieleemme on vielä selvästi kesken ja asema muutoksen tilassa. Kun sivistyneistön ääntämyksellä niin kuin koko »sivistyneistölläkään» ei enää ole sellaista säätyprestitiisiä kuin *d:n* vakiintumisen aikaan ja kun *d* on toisaalta astevaihtelusuhteensa vuoksi erilaisessa asemassakin, niin *g:n* ja *b:n* tulevaa kohtaloa on vaikea edes aavistella.

Nimiartikkeli »Hetkisen pituus» (loistava otsikko) käsittelee kielenhuollon periaatteita, erityisesti »epäloogisuuksien» ja »pleonasmien» karsintaa, jonka vuoksi on nähty paljon vaivaa — usein heikoin tuloksin, toteaa Nuutinen. Epäloogisuuden vastustajat ovat usein paitsi tehneet turhaa työtä myös olleet sokeita sille, että kieli on täynnä epäloogisuuksia, joita ei tulisi mieleenkään karsia. Klassinen hyökkäys »epäloogisuutta» vastaan on Kaarlo Niemisen kirjoitus »Filosofillakin on oltava kengät», jonka aiheena olevaa ilmausta Nieminen vastusti, koska »yksipersonaisilla verbeillä ei ole passiivia» (Virittäjä 1950 s. 197) — analysoimatta ilmaustyyppiä sen tarkemmin. E. A. Saarimaa yhtyi kantaan *Kielenoppaansa* tätä myöhemmissä painoksissa. Ja eiköhän myös syynä ilmauksen *tuli/sai tehdyksi* sitkeään ainoana oikeana pitämiseen mahtanut olla ainakin alun perin, että sen aktiivimuotoinen vastine on *tuli tehneeksi* (kun ei kerran sanota »tuli tehnyttä», niin ei sitten myöskään sopinut sanoa »tuli tehtyä»).

Kielenhuollon normien takainen arvovalta ei ole enää entisensä, ja Nuutinen toteaa (s. 101): »Kielivartioiden myllykirjeet alkoivat 1970-luvulla vähetä.» Hän olettaa kehityksen kulkevan kohti suurempaa väl-

lyyyttä (sehän on ollut jo kauan ilmeistä ja tietysti oikein) mutta myös kohti aikaa, »joka on tottunut ajatukseen, että ohjeisiin saa suhtautua oman kielitajunsa mukaisesti ja että kielen asiantuntijatkin ovat saattaneet erehtyä» (s. 98).

Kuten opettaja, poliisi ja sähkömies, myös kielen asiantuntija tietysti saattaa erehtyä. Tuskin tulevaisuudessakaan on silti syytä hylätä opettajien, poliisien, sähkömiesten ja kielenhuoltajien ohjeita, vaikka ne eivät heti sattuisikaan miellyttämään. Hyvien, sujuvien kirjoittajien (kuten Olli Nuutisen) tekstit sujuvat hyvin »virheineen» päivineen, ja heillä on usein aihettakin ärtymyksiensä kielenhuollon pikkumaisuuksia kohtaan. Mutta kaikki eivät kirjoita sujuvasti eivätkä hyvin.

Nuutinen kirjoittaa kielen normittamisen(kin) kysymyksistä perustellummin ja punnitummin kuin useimmat aihetta kritisoinneet; eikä hän lankea myöskään siihen yleiseen käsitykseen, että »autuaita ovat englanninkieliset, sillä heillä ei ole kielenhuoltoa». (Mistäpä kielestä onkaan ties kuinka kauan pyritty juurimaan mm. »epäloogista» ja »pleonastista» useampikertaista kieltoa?)

Kirjoitus »Jäätikkömiehen kieli» on hauska pakina, alun perin radioesitelmä, jonka aiheena ovat niin nauhalle hypnoosissa tunnistamatonta kieltä puhunut tanskalaismies, Alpeilta löytynyt yli 5000 vuotta vanha jäätyneet ruumis, avaruuteen leviävät maailman radioasemien aallot kuin myös ihmiskunnan arkistojen pysyvyys ja ymmärrettävyys vuosituhansien aikaskaalassa — mutta moninaisuudestaan huolimatta kirjoitus pysyy hyvin koossa pitkien aikojen perspektiivejä pohtiessaan. Kirjassa on mukana vielä yksi perinteisen etymologista aihetta käsittelevä artikkeli, »Ukko utra, mullisaukon poika»; jääköön sen ilo ja jännitys sille lukijalle, joka ei sitä vielä ole lukenut *Leikkauspiste*-kirjasta (SKS 1991).

Tietolipas-sarjassa ilmestyi menneinä vuosikymmeninä useankin kokoelman veran kielipakinoita ja -kirjoitelmia: kielen-

huoltoon keskittyneet kolme *Kielivartiota*, Lauri Hakulisen *Kielen näkymiä*, Hakulisen ja Martti Rapolan *Kielitietoa* ym. Tauko on ollut pitkä, ja mainitut kirjat ovat jo ajan patinoimia. Nuutisen näkökulmaltaan tuoreet kirjoitukset ovat ilahduttava osoitus lajin uudistumiskyvystä taitajan käsissä. Nuutisen

soisi jatkavan, kukaties saavan kokoon laajemmankin teoksen ja sen julki suuremmankin kustantajan markkinoille. ■

JAAKKO ANHAVA

*Otavantie 5 B 50, 00200 Helsinki*